

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-18-98>

УДК 336.647.648

Внутрішній аналіз платоспроможності підприємства як елемент системи управління та попередження зниження рівня його кредитоспроможності**Абрамова А.С.**кандидат економічних наук, асистент
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

У статті обґрунтовано сутність, механізм оцінки платоспроможності підприємства як елемента управління його кредитоспроможністю на основі інтегрального показника кредитного ризику. Приділено увагу факторам зниження рівня кредитоспроможності підприємств України та запропоновано дієві заходи подолання.

Ключові слова: фінансові ресурси, кредитоспроможність, управління кредитоспроможністю, фінансовий стан, інтегральний показник кредитного ризику.

Абрамова А.С. ВНУТРЕННИЙ АНАЛИЗ ПЛАТЕЖЕСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ КАК ЭЛЕМЕНТ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ И ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ СНИЖЕНИЯ УРОВНЯ ЕГО КРЕДИТОСПОСОБНОСТИ

В статье обоснована сущность, механизм оценки платежеспособности предприятия как элемента управления его кредитоспособностью на основе интегрального показателя кредитного риска. Уделено внимание факторам снижения уровня кредитоспособности предприятий Украины и предложены действенные меры их преодоления.

Ключевые слова: финансовые ресурсы, кредитоспособность, управление кредитоспособностью, финансовое состояние, интегральный показатель кредитного риска.

Abramova A.S. INTERNAL ANALYSIS OF SOLVENCY OF AN ENTERPRISE AS AN ELEMENT OF A MANAGEMENT SYSTEM AND PREVENTION OF DECREASE OF ITS CREDITWORTHINESS

The article substantiates the essence, mechanism of solvency assessment of an enterprise as an element of its creditworthiness management on the basis of integral indicator of credit risk. The attention was paid to the factors reducing the level of creditworthiness of Ukrainian enterprises and proposed effective measures to overcome them.

Keywords: financial resources, creditworthiness, credit risk management, financial position, integral indicator of credit risk.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Ефективність функціонування підприємств в Україні визначає розроблення та реалізацію дієвої політики мобілізації власних фінансових ресурсів та отримання доступу до фінансово-кредитного банківського забезпечення. За умов стабільного рівня функціонування підприємство рідко відчуває нестачу фінансових ресурсів, однак у сучасних умовах господарювання проблеми залучення грошових засобів набувають особливої актуальності й визначаються складними та тривалими процесами зовнішнього фінансування і кредитування підприємницької діяльності. Указані обставини зумовлюють пошук шляхів та напрямів підвищення рівня кредито-

спроможності на шляху залучення зовнішніх фінансово-кредитних засобів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання теорії управління кредитоспроможністю підприємства досліджують учені в галузі економіки, фінансів та банківської справи, а саме: В. Виговський, О. Дзюблюк, А. Єпіфанова, К. Пріб, Т. Соколова, О. Терещенко, Я. Чайковський інші. Значний внесок у дослідження питань оцінки кредитоспроможності зробили такі закордонні науковці: Е. Альтман, У. Бівер, Е. Брігхем, С. Спрінгейт.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на численні наукові праці та дослідження питання, виникає необхідність розробки пропозицій

щодо удосконалення інструментів та напрямів управління кредитоспроможністю підприємств, практичне використання яких дозволить суб'єктам господарювання підвищувати рівень платоспроможності та ефективність кредитної діяльності. Потребує подальших науково-методичних розробок система оцінки кредитоспроможності суб'єктів господарювання та шляхів підвищення ефективності управління фінансово-кредитним потенціалом підприємства для забезпечення розвитку реальної економіки в умовах сучасних викликів і загроз.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). У зв'язку з проблемами, які зумовлюють низький рівень прибутковості та платоспроможності підприємств України, постає необхідність аналізу кредитоспроможності та (завдяки використанню прийомів економіко-математичного моделювання) здійснення кількісної оцінки чинників, які впливають на стан платоспроможності бізнесу і визначають потребу вдосконалення заходів та інструментів підвищення ефективності управління кредитоспроможністю підприємств фінансового та нефінансового характеру.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підприємство створюється для організації підприємницької діяльності, соціально-економічною метою якого є забезпечення суспільних потреб й одержання прибутку. Тут визначальним засобом господарювання виступають фінанси. За умов стабільного рівня функціонування підприємство рідко відчуває нестачу фінансових ресурсів, однак у сучасних умовах господарювання проблеми залучення грошових засобів набувають особливої актуальності й визначаються складними та тривалими процесами зовнішнього фінансово-кредитного забезпечення підприємницької діяльності.

На шляху вирішення вказаних питань визначальним залишається ефективність та високий рівень управління кредитоспроможністю підприємства, що знаходить своє відображення у впевненості в результативному використанні позикових коштів, здатності та готовності підприємства повернути кредит відповідно до умов договору.

За умов обмеженого доступу до фінансових ресурсів на ринку капіталів пріоритетним напрямом фінансування виступає активне використання кредитних ресурсів банків. Зважаючи на цей факт, ключовими факторами ефективного менеджменту кредитних ресурсів підприємства, що дозволяють забезпечити своєчасне і повне повернення позик, зниження

ризиків неплатежу і підвищення ефективності банківських кредитних операцій є оцінка фінансового стану підприємства та облік фінансових ризиків. Оцінка кредитоспроможності підприємства важлива на всіх стадіях процесу кредитних взаємин між кредитором і позичальником та супроводжується детальним дослідженням кількісних і якісних характеристик суб'єкта господарювання з точки зору впливу на клас кредитоспроможності, якості забезпечення кредиту і ступінь ризику [1, с. 26].

Сьогодні кожен комерційний банк розробляє власні системи оцінки кредитоспроможності, які базуються на «Положенні про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями» [4], що запроваджує систему рейтингової класифікації оцінювання кредитних ризиків позичальників. Такий підхід унеможливорює присвоєння однакового класу позичальника з однаковими показниками звітності та враховує актуальні зміни й тенденції у параметрах фінансового стану боржника через щорічну актуалізацію моделей інтегрального оцінювання.

Уважаємо, що чинну методику необхідно взяти за основу як елемент системи управління кредитоспроможністю вітчизняних підприємства та недопущення зниження його рівня, адже завдяки великому масиву фінансових показників, які є базою дослідження, на ранніх стадіях можна виявити фактори деструктивного впливу і в найближчій перспективі мінімізувати їх дію. Для підтвердження цінності та ефективності цього методичного підходу проведемо дослідження оцінки кредитоспроможності базового підприємства, зокрема ТДВ «Трембіта», яке є найпотужнішим підприємством легкої промисловості України на ринку чоловічого одягу.

Указана методика передбачає визначення класу боржника шляхом розрахунку інтегрального показника його фінансового стану. Розмір кредитного ризику та рівень кредитоспроможності визначається згідно з галузевою приналежністю підприємства і величиною інтегрального показника як системи фінансових показників діяльності підприємства $X_1 - X_{16}$, які в умовах відповідності встановлюються на підставі фінансових показників $K_1 - K_{16}$. Розрахункові значення базових фінансових показників діяльності ТДВ «Трембіта» визначено на підставі даних фінансової звітності за формою № 1 «Баланс», формою № 2 «Звіт про фінансові результати» та подано у табл. 1.

Базові фінансові показники діяльності ТДВ «Трембіта» за 2017 рік

Найменування показника	Значення
K ₁ (показники покриття боргу)	0,019
K ₂ (показники рентабельності активів)	0,242
K ₃ (показник покриття фінансових витрат за результатами операційної діяльності)	0
K ₄ (показники капіталу)	0,860
K ₅ (показники маневреності робочого капіталу)	0,001
K ₆ (показники покриття капіталом боргу)	37,080
K ₇ (показники швидкої ліквідності)	0,123
K ₈ (показники оборотності активів)	0,819
K ₉ (показники оборотності поточних активів)	34 днів
K ₁₀ (показник загальної ліквідності)	1,006
K ₁₁ (показник здатності обслуговування боргу)	14,308
K ₁₂ (показник достатності робочого капіталу)	31,627
K ₁₃ (показник оборотності дебіторської заборгованості)	2,617
K ₁₄ (показник оборотності кредиторської заборгованості)	2,793
K ₁₅ (показник частки неопераційних елементів балансу)	0,021
K ₁₆ (показник операційного прибутку до відрахування амортизації)	0,272

Інтегральний показник для ТДВ «Трембіта» визначається за такою моделлю (формула 1):

$$Z = 1,884 + 0,240 * X_{11} + 0,288 * X_4 + 0,557 * X_{15} + 0,335 * X_2 + 0,678 * X_{13} + 0,457 * X_7 + 0,342 * X_1 + 0,203 * X_3 \quad (1)$$

За фінансовими результатами діяльності ТДВ «Трембіта» за 2017 рік розрахункове значення інтегрального показника фінансового стану таке (формула 2):

$$Z = 1,884 + 0,240 * 2,194 + 0,288 * 1,168 + 0,557 * 0,208 + 0,335 * 1,358 + 0,678 * 0,427 + 0,457 * (-0,695) + 0,342 * 1,551 + 0,203 * 0,953 = 4,014 \quad (2)$$

Аналізуючи розрахункове значення інтегрального показника Z 4,014 та критерії приналежності до відповідного класу фінансової стійкості, встановимо, що ТДВ «Трембіта» за підсумками господарської діяльності 2017 року належить до третього класу. Як наслідок, значення коефіцієнта ймовірності дефолту юридичної особи визначається згідно з даними діапазону значень коефіцієнта PD юридичної особи, виходячи зі скоригованого класу боржника. Діапазон значень коефіцієнта PD юридичної особи 0,02–0,03 відповідає третьому класу юридичної особи.

Зазначимо, що під час визначення значення коефіцієнта ймовірності дефолту враховується і динаміка фактичних значень інтегрального показника, якість менеджменту юридичної особи, наявність та активність

ринків збуту продукції, наявність та стан виконання бізнес-плану, рейтинги юридичної особи (за наявності) та інші події та обставини, що можуть впливати на припинення виконання боржником своїх зобов'язань. Досліджуючи вищевказані фактори, зазначимо, що згідно з результатами діяльності ТДВ «Трембіта» вони заслуговують високих оцінок, оскільки підприємство є не лише лідером у своїй галузі виробництва в Україні, але і за її межами.

Так, згідно з проведеним дослідженням та особливостями діяльності ТДВ «Трембіта», визначальним значенням коефіцієнта кредитної конверсії є 1,0. Із метою розрахунку розміру кредитного ризику за активом та на підставі значення кожного з компонентів кредитного ризику (PD, LGD та EAD) залежно від виду контрагента, виду активу, виду забезпечення, валюти боргу, способу оцінки активу проведемо розрахунок розміру кредитного ризику за активами має такий вигляд (формула 3):

$$CR_{інд} = 0,02 * 0,3 * 1 = 0,006 \quad (3)$$

Згідно з Постановою НБУ «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» [1] є перелік економічних нормативів діяльності банку. Для визначення ступеня кредитного ризику та вживання заходів його мінімізації встановлено норматив, який визначає максимальний розмір кредитного ризику на одного контрагента. Цей показник не має перевищувати значення 25%.

Таким чином, якщо співставляти розрахункове значення показника кредитного ризику по ТДВ «Трембіта» у відсотковому вираженні, а це 0,6%, то є підстави стверджувати про кредитну надійність підприємства, абсолютну можливість виконувати всі кредитні зобов'язання, яка визначається високим фінансовим станом, фінансовими можливостями та спроможністю своєчасного виконання зобов'язань відповідно до умов договору; фактичним виконання плану доходів упродовж звітних років не менше ніж 90% від запланованого; формуванням витрат на обслуговування та погашення зобов'язань. Очікується, що і надалі фінансова діяльність здійснюватиметься на високому рівні.

Однак поряд із позитивними результатами діяльності в межах системи управління кредитоспроможністю цього суб'єкта бізнесу необхідно постійно моніторити ймовірність впливу факторів, які можуть зумовлювати зниження рівня платоспроможності, а саме:

1) зниження сум валового прибутку, які зумовлені зменшенням обсягів виробництва, зростанням залишків нереалізованих товарів (у зв'язку зі зниженням попиту на внутрішньому ринку, зниженням купівельної спроможності споживачів, появою дешевої альтернативної продукції), зниженням рівня дебіторської заборгованості, зростанням собівартості, посередньої якості та вузького асортименту, погіршенням ефективності використання виробничих фондів);

2) зниження рівня фінансової стійкості результатів зменшення величини чистого оборотного капіталу (внаслідок зростання нерозподіленого прибутку підприємств, інвестиційних вкладень та зниження рівня платоспроможності суб'єкта господарювання);

3) зниження рівня маневреності власного капіталу, адже лише незначна частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, а більшість спрямована на капіталізацію [3, с. 250];

4) зниження рівня оборотності активів унаслідок постійного збільшення сум запасів, готової продукції на складах та зростання іншої поточної дебіторської заборгованості;

5) зниження швидкості обертання кредиторської заборгованості підприємств, що призводить до зростання обсягів закупівлі у кредит і звужує можливості використання комерційного кредиту в майбутньому.

6) зростання строків погашення кредиторської заборгованості у зв'язку з тим, що підприємства не завжди здійснюють розра-

хунки з юридичними і фізичними особами одночасно з відчуженням майна, виконанням робіт, наданням послуг, що призводить до виникнення зобов'язань перед постачальниками та іншими контрагентами. Зазначимо, що на збільшення строків виконання кредиторської заборгованості чинить вплив інфляція, оскільки ціни на товари і послуги, за якими були зобов'язання перед кредиторами, впродовж року збільшуються і вимагають більшої суми коштів для розрахунку і довших термінів повернення. З іншого боку, у зв'язку з інфляцією реальна вартість зобов'язань перед кредиторами підприємств знижується.

Зазначені обставини зумовлюють необхідність розроблення превентивних заходів та дієвих інструментів подолання, фахового перегляду фінансової політики підприємства в коротко- та довгостроковій.

Уважаємо, що збільшення прибутку підприємств можна досягти за рахунок нарощування обсягів виробництва і реалізації товарів, в основному за рахунок економії за іншими статтями витрат (на виробництво та управління, які не залежать від обсягу виконання плану); підвищення продуктивності праці працівників; зменшення витрат на виробництво продукції; ринкової цінової політики; грамотних ділових відносин із постачальниками та покупцями; удосконалення системи маркетингу на підприємстві; удосконалення продукції із середнім рівнем рентабельності та зняття з виробництва низькорентабельної; досліджень ринку, поведінки споживачів та конкурентів.

Заходами опосередкованого впливу на розмір прибутковості підприємства має стати зменшення витрат управлінського персоналу та посилення контролю за ними; пошук джерел доходів від неосновної діяльності; зменшення рівня коротко- та довгострокової кредиторської банківської заборгованості тощо.

Стимулювання попиту на продукцію доцільно здійснювати шляхом цільової реклами потенційних покупців, гнучкої системи знижок, надання вичерпної споживчої інформації, до і після продажні консультації; розширення збутової мережі; вихід на нові ринки та комплексні маркетингові дослідження потенційних ринків збуту, вивчення можливостей та наслідків проведення наступальної маркетингової політики; випуск нових конкурентоспроможних товарів [4, с. 127].

Фінансовим менеджерам підприємств доцільно розробляти заходи щодо прискорення залучення грошових коштів і уповільнення виплат. До заходів щодо прискорення

залучення грошових коштів у короткостроковому періоді необхідно уміщувати забезпечення часткової і повної передоплати за продукцію, яка користується попитом на ринку; скорочення термінів надання товарного кредиту; збільшення розміру цінових знижок для реалізації продукції за готівковий розрахунок; прискорення інкасації простроченої дебіторської заборгованості; використання сучасних форм реінвестування дебіторської заборгованості.

До заходів щодо уповільнення виплат грошових коштів у короткостроковому періоді варто умістити поліпшення узгодженості з постачальниками щодо термінів надання підприємству товарного кредиту; використання флота для уповільнення інкасації власних платіжних документів; придбання довгострокових активів на умовах лізингу; реструктуризація кредитів із короткострокових у довгострокові. До заходів щодо прискорення залучення грошових коштів у довгостроковому періоді можуть входити залучення довгострокових кредитів, продаж частини довгострокових фінансових вкладень та продаж/здача в оренду основних засобів, які не використовуються.

До переліку заходів щодо уповільнення виплат грошових коштів у довгостроковому періоді вважаємо за необхідне відносити зниження суми постійних витрат підприємства, скорочення обсягу реальних інвестицій та фінансових інвестицій.

Крім указаних фінансових заходів підвищення кредитоспроможності підприємств, наголошуємо на необхідності реалізації нефінансових, а саме:

1) підвищення рівня кредитної історії підприємств;

2) підвищення компетенцій виробничої діяльності шляхом дослідження зарубіжного досвіду та накопичення ідей, ефективної операційної діяльності, результативного управління фінансами, доступу до необхідних сучасних технологій, скорочення витратності матеріальних ресурсів та автоматизації виробничих процесів;

3) підвищення рівня конкуренції шляхом дослідження особливостей діяльності, кількісних та якісних характеристики готових виробів конкурентів із метою досягнення досконалості власного виробництва;

4) підвищення компетенцій організації роботи підприємств: дієвої організації, структури власності, ефективного виміру результатів діяльності, надійних резервів, реагування та ефективного контролю [5, с. 28];

5) розробка ефективних стратегій функціонування та розвитку в мінливих умовах господарювання через систему планування, орієнтації на встановлені цілі, готовність до виникнення невизначених обставин, адекватну реакцію на негативні події, можливості, що відкриваються перед підприємством та постійний пошук невикористаних резервів.

Уважаємо, що реалізація вказаних завдань дозволить як досліджуваному підприємству, так й іншим вітчизняним суб'єктам бізнесу підтримувати позитивний імідж як на вітчизняному, так і на зарубіжних ринках та дозволить їм володіти додатковими перевагами у залученні зовнішніх фінансово-кредитних ресурсів.

Висновки з цього дослідження. Визначення рівня кредитоспроможності підприємства є важливим елементом системи управління, оскільки створює основу майбутнього функціонування та дає можливість формування стратегій та програм розвитку, удосконалення матеріально-технічного забезпечення. Нині відсутній єдиний підхід до побудови схем управління кредитоспроможністю підприємства в Україні. За таких умов важливими методами управління має стати регулювання залишків на розрахункових та позичкових рахунках підприємства, управління основними засобами, робота з дебіторами і кредиторами, грамотна збутова політика, підвищення конкурентоспроможності продукції, розробка продуманих бізнес-планів та система нефінансових заходів впливу. Для покращення фінансового стану, підвищення ліквідності, платоспроможності підприємств в Україні необхідно розробити та впровадити заходи, основними серед яких є досягнення прибутковості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Виговський В. Методичні підходи до оцінки кредитоспроможності суб'єктів господарювання комерційними банками. Облік і фінанси АПК. 2012. № 3. С. 125–128.
2. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова НБУ від 10 вересня 2009 р. № 541 / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01/page1>.
3. Соколова Л. Аналіз науково-практичного інструментарію оцінювання кредитоспроможності підприємств. Траектория науки. 2016. № 4 (9). С. 247–256.

4. Єпіфанова О. Оцінка кредитоспроможності та інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання: монографія / За ред. Єпіфанової О. Суми: УАБС НБУ, 2007. 286 с.
5. Терещенко О. Нові підходи до оцінки кредитоспроможності позичальників – юридичних осіб. Вісник НБУ. 2012. № 1. С. 26–30.

REFERENCES:

1. Vyhovs'kyi V.H. (2012). Metodichni pidkhody do otsinky kredytopromozhnosti sub'yektiv hospodaryuvannya komertsyynomy bankamy [Methodical approaches to assessing the creditworthiness of economic entities by commercial banks], *Oblik i finansy APK*, no. 3, pp. 125-128.
2. Pro zatverdzhennja Instrukciji pro porjadok rehuljuvannja dijajnosti bankiv v Ukrajinі : Postanova NBU vid 10 veresnja 2009 r. # 541 / Verkhovna Rada Ukrajinі. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01/page1>.
3. Sokolova L.V. (2016). Analiz naukovo-praktychnoho instrumentariyu otsinyuvannya kredytopromozhnosti pidpryyemstv [Analysis of scientific and practical tools for assessing the creditworthiness of enterprises], *Traektoryya nauky*, no. 4(9), pp. 247-256.
4. Jepifanova O.A. Ocinka kredytopromozhnosti ta investycijnoji pryvablyvosti sub'yektiv ghospodarjuvannja: monohrafija / Za red. Jepifanovoji O.A. Sumy: UABS NBU, 2007. 286 s.
5. Tereshchenko O.O. (2012). Novi pidkhody do otsinky kredytopromozhnosti pozychal'nykiv – yurydychnykh osib [New approaches to assessing the creditworthiness of borrowers – legal entities], *Visnyk NBU*, no. 1, pp. 26-30.

Internal analysis of solvency of an enterprise as an element of a management system and prevention of decrease of its creditworthiness

Abramova A.S.

Candidate of Economic Sciences, Assistant Lecturer,
Chernivtsi National University named after Yuri Fedkovich

The article substantiates the essence, the mechanism of solvency assessment of an enterprise as an element of credit management on the basis of an integral indicator of credit risk.

The basis of the study is the system of rating classification of credit risk assessment of borrowers. Such an approach makes it impossible to assign the same class of borrower with the same reporting indicators and takes into account the actual changes and trends in the parameters of the financial condition of the debtor through the annual updating of the models of the integral assessment.

The basis of the study is taken from the financial statements of Trembita. According to the results of the study, its high level of solvency and creditworthiness was determined.

The attention was paid to factors reducing the level of creditworthiness of Ukrainian enterprises and offered effective measures and tools for their prevention and overcoming. Negative factors determined decrease of the sum of gross profits, which are caused by decrease of

volumes of production, growth of balances of unrealized goods, decrease of financial stability in the results of reduction of net working capital, decrease in the level of maneuverability of equity, decrease in the level of turnover of assets due to the constant increase in inventories, finished products warehouses and the growth of other current receivables and so on.

Financial and non-financial measures and instruments for maintaining an adequate level of credit unbundling of the enterprise are offered. We believe that an increase in the profit of enterprises can be achieved at the expense of: increasing the volume of production and sales of goods, increasing the productivity of workers; reduction of production costs; market pricing policy; competent business relations with suppliers and buyers; improvement of the marketing system at the enterprise; improvement of products with an average level of profitability and withdrawal from low-cost production; market research, behavior of consumers and competitors.